

Список использованной литературы

- [1] Белова Н.Ю., Ермакова А. Г., Огородникова Е. А., Люблинская В. В., Пак С. П., Охарева Н.Г., Королева И. В. (2013), "Использование компьютерного тренажера "Учись слушать" для развития слухового восприятия детей с нарушениями слуха и речи в образовательных учреждениях" [Использование компьютерного тренажера «Учимся слушать» для развития слухоречевого восприятия детей с нарушениями слуха и речи в условиях образовательного учреждения], *Российская оториноларингология*, Выпуск 3, с. 15-23.
- [2] Боскис Р.М. (2004), Глухие и слабослышащие дети [Боскис Р. М. (2004), Глухие и слабослышащие дети], *Советский спорт*, Москва, 304 с.
- [3] Головщиц Л. А. (2001), Дошкольное сурдопедагогическое образование: воспитание и тренировка детей дошкольного возраста с нарушениями слуха [Дошкольная сурдопедагогика: Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха], Москва, 304 с.
- [4] Выготский Л. С., Основы дефектологии, Санкт-Петербург, 2003, 656 с.
- [5] Назарова Л.П. (1981), Методика слуховой работы в школе для слабослышащих [Методика слуховой работы в школе слабослышащих], Просвещение, Москва, 120 с.
- [6] Рэй Ф. Ф. (1973), Устная речь глухих, Москва, 304 с.
- [7] Гирс А. (1984), "Овладение разговорным и жестовым английским языком глубоко глухими детьми", *Журнал расстройств речи и слуха*, Том 49, стр. 378-388.
- [8] Гирс А. (1988), "Овладение разговорным и жестовым английским языком детьми с нарушениями слуха у слабослышащих или слышащих родителей", *Журнал расстройств речи и слуха*, Том 53, стр. 136-143.
- [9] Крэнделл К. С. (2000), "Акустика класса для детей с нормальным слухом и с нарушениями слуха", *Language, speech and hearing services in schools*, Том 31, стр. 362-370.
- [10] Коновалова С. А., Кашина Н.И., Тагильцева Н.Г., Уорд С.В., Валеева Е.М., Мокроусов С.И. (2018), "Применение технологий smart-education в учреждениях российской системы дополнительного образования детей", *Smart Education and eLearning*, стр. 204-213.

УДК 376.112.4

МРНТИ: 14.29.01

З.Н.Бекбаева<sup>1</sup>, А.К.Капалова<sup>2</sup>

<sup>1</sup>ғылыми жетекшісі, Педагогика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы

<sup>2</sup>7M01902 – Арнайы педагогика мамандығының 2-курс магистранты

Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

[94\\_akonti.kz@mail.ru](mailto:94_akonti.kz@mail.ru)

## ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРЕТІН МЕКТЕПТЕГІ ПЕДАГОГ-АССИСТЕНТ ҚЫЗМЕТІН ІСКЕ АСЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

### Аңдатпа

Мақалада жалпы білім беретін мектептегі педагог-ассистент қызметі және ассистенттік қызметтің негізі ретінде даралау принципі мен педагогикалық сүйемелдеу процесін жүзеге асыруды зерттеу мәселелері көрсетілген. Бүгінгі білім беруді талдау білім беруді ізгілендіру идеяларына негізделуі тиіс педагогикалық қызмет ең үлкен сұранысқа айналатынын көрсетеді, яғни мұғалім оқушыларға көбірек көмектесуі керек. Мақалада педагог-ассистенттің қызметі және оларды жеке кәсіби маршрут құру кезінде психологиялық-педагогикалық қолдау аясында жүзеге асыру жолдары қарастырылады. Педагог-ассистенттің іс-әрекетіндегі міндеттердің сипаты аталып өтілген және сүйемелдеудің ерекшеліктері келтірілген; пәнаралық қызметті ұйымдастыру барысындағы басқа да қатысушылармен байланысы айқын көрсетілген.

**Түйін сөздер:** педагог-ассистент; инклюзивті білім беру; жалпы білім беретін мектеп; педагог-ассистенттің қызметі; педагог-ассистенттік сүйемелдеу; пәнаралық қызмет; педагог-ассистенттік қолдау; түзету.

З.Н.Бекбаева<sup>1</sup>, А.К.Капалова<sup>2</sup>

<sup>1</sup>научный руководитель, кандидат педагогических наук, старший преподаватель

<sup>2</sup>магистрант 2 курса по специальности 7М01901 – Специальная педагогика  
КазНПУ имени Абая., г. Алматы, Казахстан

## ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГА-АССИСТЕНТА В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

### Аннотация

В статье отражены вопросы изучения принципа индивидуализации и реализации процесса педагогического сопровождения как основы деятельности педагога-ассистента и ассистентской деятельности в общеобразовательной школе. Анализ современного образования показывает, что наибольшим спросом становится педагогическая деятельность, которая должна основываться на идеях гуманизации образования, то есть учитель должен больше помогать ученикам. В статье рассматриваются деятельность педагога-ассистента и пути их реализации в рамках психолого-педагогического сопровождения при построении индивидуального профессионального маршрута. Изложен характер задач в деятельности педагога-ассистента и приведены особенности сопровождения; наглядно показана связь с другими участниками в процессе организации междисциплинарной деятельности.

**Ключевые слова:** педагог-ассистент; инклюзивное образование; общеобразовательная школа; деятельность педагога-ассистента; педагог-ассистентское сопровождение; междисциплинарная деятельность; педагог-ассистентская поддержка; коррекция.

## FEATURES OF THE IMPLEMENTATION OF THE ACTIVITY OF A TEACHER-ASSISTANT IN A SECONDARY SCHOOL

Z.N.Bekbayeva<sup>1</sup>, A.K.Kapalova<sup>2</sup>

<sup>1</sup>scientific supervisor, candidate of Pedagogical Sciences, senior lecturer

<sup>2</sup>2nd year master's student in the specialty 7M01901 – special pedagogy  
KazNPU named after Abay, Almaty, Kazakhstan

### Abstract

The article reflects the issues of studying the principle of individualization and implementation of the process of pedagogical support as the basis of the activity of a teacher-assistant and assistant activity in a secondary school. The analysis of modern education shows that the greatest demand is pedagogical activity, which should be based on the ideas of humanization of education, that is, the teacher should help students more. The article discusses the activities of a teacher-assistant and the ways of their implementation within the framework of psychological and pedagogical support in the construction of an individual professional route. The nature of the tasks in the activity of the teacher-assistant is outlined and the features of support are given; the connection with other participants in the process of organizing interdisciplinary activities is clearly shown.

**Key words:** teacher-assistant; inclusive education; general education school; teacher-assistant activities; teacher-assistant support; interdisciplinary activities; teacher-assistant support; correction.

**Кіріспе.** Инклюзивті практиканы іске асыру жағдайындағы педагог-ассистенттің педагогикалық қызметі білім беру үрдісі мен әлеуметтену үрдісінде ерекше білімді қажет ететін балалармен жеке жұмыс жасаудан тұрады; білім алушылардың әрі қарайғы кәсіби және қоғамдық өмірінде өзін-өзі анықтауға және өзін-өзі жүзеге асыруға, олардың шындыққа эмоционалды-құндылық қатынасын қалыптастыруға ықпал етеді.

Педагог-ассистент қазіргі таңда білім берудегі жаңа мамандық болып есептеледі. Қазіргі уақытта білім беру реформасы, мектеп практикасын нақты өмірге, қоғамда болып жатқан өзгерістерге жақындату туралы көп айтылады. Қазіргі әлем мектептен баланың сыртқы өзгерістерге тез жауап

бере алатын, тез бейімделетін оқытуды талап етеді. Педагог-ассистент оқушыға заманауи білім беру кеңістігін зерттеп тануға көмектеседі [1].

Қазіргі уақытта білім беру теориясы мен практикасында «педагог-ассистент» ұғымын және осы анықтамаларға сәйкес келетін білім беру жүйелерін анықтаудың бірнеше тәсілдері бар. Бұл жұмыста П.Г.Щедровицкий, Т.М.Ковалева, Н.В.Рыбалкина зерттеулері ең танымал болып келеді. М.П.Ковалеваның жетекшілігімен 2007 жылы құрылған ұйымның басшылығымен аймақаралық педагог-ассистенттік қауымдастық ассистенттікті институционалды жобалау, оны шетелдік деңгейге жеткізу үшін көп және жемісті жұмыс істейді.

Ассистент мұғалімнің тапсырмаларын орындай алады, мысалы, бақылаудың кейбір түрлерін жүзеге асырады, оқушыларға пәннің мазмұнын білуге көмектеседі. Бірақ оның басты функциясы әмбебап оқу іс-әрекеттерін қалыптастыру болып табылады, өйткені олар оқушыларға сапалы өзіндік жұмыс, жұптар мен топтардағы жемісті оқу ынтымақтастығы және білім берудің пәндік мазмұнын қалыптастыру үшін қажет. Әмбебап оқу іс-әрекеттерінің қалыптасу үрдісі мақсатты болуы үшін ассистентке мұғаліммен бірлесіп жасалған сабақтағы іс-шаралар жоспары қажет, онда белгілі бір оқушылардың нақты дағдыларын қалыптастыру және диагностикалау міндеттері жазылған [2].

**Зерттеу әдістері мен материалдары.** Педагог-ассистенттің педагогикалық қызметінің мақсаты – білім алушыны білім беру кеңістігінде дербес сүйемелдеу, ішкі әлеуетті ашу және қоршаған ортаға бейімделу үшін жағдайлар жасау.

Мұғалімнің басты міндеті – оқыту, психологтік – көмектесу, ал педагог-ассистент – білім беру қозғалысында сүйемелдеу, адамның ресурстарымен және өзіндік қозғалысымен жұмыс істеу, әлеуметтенуіне көмек көрсету [3].

Педагог-ассистенттің лауазымдық міндеттеріне келесі қызметтер кіреді:

- білім алушылардың танымдық қызығушылықтарын анықтау, қалыптастыру және дамыту бойынша жеке жұмыс процесін ұйымдастыру;

- оларды білім беру кеңістігінде, болашақ өмір алдындағы даярлық пен бейіндік оқытуда дербес сүйемелдеуді ұйымдастыру;

- білім алушылардың өзін-өзі тәрбиелеу үшін ақпарат іздеуін үйлестіру;

- олардың жеке басын қалыптастыру процесін сүйемелдейді (оларға жетістіктерді, сәтсіздіктерді түсінуге, оқу процесіне жеке тапсырысты тұжырымдауға, болашаққа мақсат қоюға көмектеседі). Білім алушымен бірлесіп қойылған мақсаттарды іске асыру үшін оның барлық түрдегі ресурстарын қолдайды және бағалайды;

- білім алушылардың және бейін алдындағы дайындық пен бейіндік оқыту бағыттарының өзара байланысын және танымдық қызығушылықтарын үйлестіреді: оқытылатын пәндік және бағдарлау курстарының, ақпараттық және консультациялық жұмыстардың, кәсіптік бағдарлау жүйесінің тізбесі мен әдістемесін айқындайды, осы қарым-қатынас үшін оңтайлы ұйымдастырушылық құрылымды таңдайды;

- білім алушыға білім беру стратегиясын саналы түрде таңдауда, өзін-өзі тәрбиелеу үрдісінің проблемалары мен қиындықтарын еңсеруде көмек көрсетеді;

- оқу үрдісін нақты дараландыруға жағдай жасайды (арнайы педагогпен бірлесіп жеке оқу жоспарларын жасау және жеке білім беру-кәсіби траекторияларды жоспарлау);

- мемлекеттік білім беру стандартының талаптарына сәйкес келетін білім алушылардың дайындық деңгейін қамтамасыз етеді;

- білім алушымен бірлескен рефлексивті талдау жүргізеді, оның қызметі мен нәтижелерін талдауға, оның оқыту стратегиясын таңдауға, жеке оқу жоспарларын түзетуге бағытталған;

- жеке оқу жоспарын түзету үшін білім алушының мұғалімдермен және басқа да педагогикалық қызметкерлермен өзара іс-қимылын ұйымдастырады;

- оның шығармашылық әлеуетін қалыптастыруға және мүдделерді ескере отырып, жобалық және ғылыми-зерттеу қызметіне қатысуға жәрдемдеседі;

- ата-аналармен, оларды алмастыратын адамдармен білім алушылардың танымдық қызығушылықтарын, оның ішінде бастауыш және орта мектеп жасындағы танымдық қызығушылықтарын анықтау, қалыптастыру және дамыту, білім алушылардың жеке білім беру бағдарламасын жасау, түзету бойынша өзара іс-қимылды ұйымдастырады, олармен осы жоспарлардың іске асырылу барысы мен нәтижелерін талдайды және талқылайды;

- білім алушылардың өз білім алу жолын таңдауы үдерісінің динамикасына мониторингті жүзеге асырады;

- білім алушылармен бірлесіп сапалы іске асыру үшін электрондық нысандарды, интернет-технологияларды қоса алғанда, білім алушылармен қарым-қатынастың әртүрлі технологиялары мен тәсілдерін пайдалана отырып, білім алушыларға, ата-аналарға оқу қиындықтарын жою, жеке қажеттіліктерді түзету, қабілеттер мен мүмкіндіктерді дамыту және іске асыру мәселелері бойынша жеке және топтық консультациялар қызметін ұйымдастырады;

- даму перспективалары мен оның ауқымын кеңейту мүмкіндіктерін талдай отырып, білім алушының танымдық қызығушылығын қолдайды;

- танымдық қызығушылықты басқа қызығушылықтармен, оқу пәндерімен алмастырады. Бұл білім алушының шығармашылық әлеуеті мен танымдық белсенділігін барынша толық жүзеге асыруға ықпал етеді;

- педагогикалық, әдістемелік кеңестердің жұмысына, әдістемелік жұмыстың басқа түрлеріне, білім беру мекемесінің білім беру бағдарламасында ұйымдастырылған ата-аналар жиналыстарын, сауықтыру, тәрбие және басқа да іс-шараларды дайындауға және өткізуге, білім алушылардың ата-аналарына әдістемелік және консультациялық көмекті ұйымдастыруға және өткізуге қатысады. Білім алушылардың білім деңгейлеріне қол жеткізуін және расталуын қамтамасыз етеді және талдайды;

- компьютерлік технологияларды, оның ішінде мәтіндік редакторлар мен электрондық кестелерді пайдалана отырып, білім алушылардың өзін-өзі анықтауының табыстылығын, дағдыларды меңгеруін, шығармашылық қызмет тәжірибесін, білім алушылардың танымдық қызығушылығын дамытуды ескере отырып, жеке білім беру бағдарламасын құру мен іске асырудың тиімділігін бақылайды және бағалайды;

- білім беру үрдісі барысында білім алушылардың өмірі мен денсаулығын қорғауды қамтамасыз етеді. Еңбекті қорғау және өрт қауіпсіздігі ережелерін орындайды [4].

Педагог-ассистент қызметі бірнеше кезеңде ұйымдастырылады:

1. Диагностикалық-мотивациялық кезең. Педагог-ассистенттік сүйемелдеудің осы бастапқы кезеңінде оқушылардың өзара іс-қимылға енуіне, ынтымақтастықты жалғастыруға дайын болуына ықпал ететін «жағымды атмосфера» жағдайын, психологиялық жайлылықты құру ерекше маңызды.

Жалпы, осы кезеңдегі жұмыс, ең алдымен, білім алушылардың одан әрі білім беру қызметіне деген ынтасын дамытуға және ынталандыруға бағытталған.

2. Жобалау кезеңі. Бұл кезең - алдағы жұмысты жобалау, негізгі мазмұны алдағы жұмыс жоспарын, сүйемелдеудің жұмыс бағдарламасын құру болып табылады. Бұл кезеңде педагог-ассистент оқушылардың жеке нәтижелерін бағалау процедурасын жүргізу үшін материалдар әзірлейді. Сынып оқушыларының жеке жетістіктерінің көрсеткіштерімен жұмыс істейді.

Мұғаліммен және мамандармен бірлесіп аутизм спектрі бұзылған, зияты бұзылысы бар білім алушылар үшін арнайы жеке даму бағдарламасын әзірлейді.

3. Іске асыру кезеңі. Бұл кезеңде педагог-ассистент қолдау бағдарламасын жүзеге асырады. Оқушыларды барлық жағынан қолдап, ерекшеліктерін анықтауға, өзін дамытуға барынша үлес қосады.

4. Аналитикалық кезең. Сынып оқушыларының жеке қабілеттерін ескере отырып, оларды педагог-ассистенттік сүйемелдеу кезінде туындаған қиындықтарды талдап, шешу жолдарын анықтайды [5].

Педагог-ассистенттік сүйемелдеу – бұл оқушының білім беру мотивтері мен қызығушылықтарын анықтауға және дамытуға, жеке білім беру бағдарламасын құру үшін білім беру ресурстарын іздеуге, отбасының білім беру тапсырысымен жұмыс істеуге, оқушының оқу және білім беру рефлексиясын қалыптастыруға бағытталған білім беруді дараландыру бойынша педагогикалық қызмет [6].

Педагог-ассистент мамандар тобында жұмыс істейді (арнайы педагог, мұғалім-логопед, психолог және т.б.), жеке білім беру бағытын, бейімделген білім беру бағдарламасын әзірлеуге және іске асыруға, арнайы білім беру ортасын құруға, ата-аналармен ынтымақтастықты жүзеге асыруға қатысады. Қазіргі мектепте білім алушыларды сүйемелдеу ерекше білімді қажет ететін білім алушылардың қажеттіліктері мен мүмкіндіктерін, мүдделері мен мәселелерін ескере отырып, білім беру бағдарламалары мен оқу жоспарларын бірлескен қызметке және түзетуге бағытталуы тиіс. Ол барлық қамқорлыққа алынғандарды қамту үшін өз міндеттерін дұрыс бөлуі керек. Оның басты

міндеті – оқуға және тәуелсіздікке деген ұмтылысты қолдау, сондай-ақ ұйымдастырушылық мәселелерді шешу [7].

Педагог-ассистент белгілі бір дәрежеде балаларды мектепте ертіп жүреді, оларды сабақта және үзілісте болатын нәрсеге бейімдейді. Оқушыларды мұғалімнің нұсқауларына жауап беруге үйретеді, сыныптастарымен қарым-қатынас орнатуға көмектеседі.

Мұғалімнің оқу іс-әрекетінен алаңдамай, педагог-ассистент оқушылармен түзету жұмыстарын құруға көмектеседі, осылайша олар сабаққа назарын аудара алады, мектепте қабылданған ережелерді сақтайды, сынып-сабақ жүйесінің негізгі принциптерін сақтайды, сабақ пен өзгерісті мақсаты бойынша ажыратады, қолын көтеріп жауап беру, мұғалімнің өтініші бойынша тақтаға шығу сияқты дағдыларды орындауына көмектеседі [8].

Педагог-ассистент мұғалімдермен, арнайы педагогпен, логопедпен, педагог-психологпен, әлеуметтік педагогпен, ата-аналармен бірге пәнаралық топта жұмыс істеуі керек. Көбінесе педагог-психологпен, әлеуметтік педагогпен, мұғалім-дефектологпен, мұғалім-логопедпен бірлесіп, қамқорлықтағы адамның білім беру қызметінде туындаған мәселелерді анықтауға көмектеседі және мәселелерді шешу бойынша мамандардың ұсыныстарын орындайды. Тәлімгердің ата-анасы – ересектер командасының қосымша ресурсы. Даму ерекшеліктері бар оқушының ата-анасы баласымен мектепте жұмыс жасауда белсенді көмекші бола алады. Ата-ана мен бала әңгімелесу үшін маңызды тақырыпқа ие – мектеп өмірі. Бұл тақырыпты талқылау оң болуы керек. Өйткені педагог-ассистент ата-анасымен тығыз байланыста [9].

Мұғалім мен тәрбиеші – рөлдерді ең тиімді түрде бөлетін бір команда. Дегенмен, даму ерекшеліктері бар оқушының санасында мұғалім көшбасшы болып қалуы керек. Педагог-ассистенттен оқу бағдарламасын даму ерекшеліктері бар оқушының мүмкіндіктеріне бейімдеуге көмек қажет болуы мүмкін. Бұл жағдайда ассистент мұғалімнің не айтқанын бақылайды және материалды оқушыға түсінікті көлемде және деңгейде ұсынады. Сонымен бірге бала сыныпта, мұғалімдерді де, оқушылардың жауаптарын да тыңдайды, бірақ ол қанша тапсырма берсе, сонша тапсырманы орындайды. Оқушының белсенділік процесі әрдайым педагог-ассистенттің бақылауында болады. Мысалы, педагог-ассистент оқушыға тақтадан қанша сөз жазу керектігін айта алады, бір тапсырмадан екіншісіне ауысқан кезде оны бағыттай алады, қай уақытта қолыңызды көтерген дұрыс және мұғалімнің қандай сұрағына жауап беретінін айта алады. Осылайша, педагог-ассистент өзінің оқушысының оқуын біртіндеп бақылауға алады [10].

Педагог-ассистент және оқушы	<ul style="list-style-type: none"> <li>• оқушымен сенімді және эмоционалды бай қарым-қатынасты қалыптастырады, жұмыстың басында ол «жолсерік», қорғаушы, тілек білдіруші және сонымен бірге ұйымдастырушы және үйлестіруші күшке айналады;</li> <li>• баланың жағдайын бақылайды-эмоционалды (жанжалды жағдайларды шешуге көмектеседі, тыныштандырады, жігерлендіреді және т. б.) және физикалық (егер қамқоршыға демалу қажет болса – оны сыныптан ойын бөлмесіне апара алады; баланың аш болмауын қадағалайды, қажет болған жағдайда дәретханаға баруға көмектеседі);</li> <li>• оқушының жалпы қызметін үйлестіреді, оқу жүктемесін мөлшерлейді;</li> <li>• мектепке және үйге еріп барады.</li> </ul>
Педагог-ассистент және сынып мұғалімі	<p>мұғаліммен талқылайды:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• жұмысының мақсаттары мен міндеттерін;</li> <li>• мүмкін қиындықтар (мұғалім мен оқушының келіссөздері кезінде сыртқы шу), сабақтан кету және қайту, баланың мінез-құлық көріністерінің ерекшеліктері;</li> <li>• үштікте өзара әрекеттесуді қалай тиімді құруға болады: бала- мұғалім- педагог-ассистент.</li> </ul>
Педагог-ассистент және басқа балалар	<ul style="list-style-type: none"> <li>• балалар ұжымында не болып жатқанын бақылайды-балалар не туралы айтады, не ойнайды;</li> <li>• балаларға сыныптасымен қалай қарым-қатынас жасау керектігін түсіндіреді;</li> <li>• егер әңгіме тақырыбы оқушының ерекшеліктеріне қатысты болса-сұрақтарға жауап береді.</li> </ul>

Педагог-ассистент және ата-аналар	<ul style="list-style-type: none"> <li>оқушының ата-анасына күннің қалай өткенін, не істегенін, қандай қиындықтар болғанын айтады;</li> <li>ата-аналардың сұрақтарына жауап береді.</li> </ul>
Педагог-ассистент және басқа мамандар (логопед, әлеуметтік педагог, медицина қызметкерлері, психолог және т.б.)	<ul style="list-style-type: none"> <li>ассистентпен жұмысты оңтайландыру бойынша ұсыныстар енгізеді;</li> <li>жеке бағдарламаларды жасауға көмектеседі;</li> <li>сабақтарды өткізу кезінде көмек көрсетеді (педагог-ассистент үшін тапсырманы бейімдеу, оқушысына тапсырманы бағдарлауға көмектесу және т.б.) [11].</li> </ul>

Кесте 1. Педагог-ассистенттің басқа мамандармен байланыс деңгейі

Қазіргі уақытта педагог-ассистенттік сүйемелдеу тәжірибесінде ассистент пен мұғалімнің өнімді өзара әрекеттесуінің үш түрлі моделінің тенденциясы байқалды.

Педагог-ассистент – арнайы педагог. Ерекше білімді қажет ететін баланың білім алу процесін сүйемелдейді. Мұндай жағдайларда оның алдында арнайы оқыту әдістерін қолданбай білім беру бағдарламасын игеруге мүмкіндік бермейтін дамуында ауытқулары бар оқушыны жеке оқытуды жүзеге асыру міндеті тұр. Бұл, ең алдымен, айқын сенсорлық бұзылыстары, сөйлеудің ауыр бұзылыстары, дамудың күрделі ақаулары бар балаларға қатысты. Педагог-ассистент баланы білім беру ұйымында дербес сүйемелдеуді ұйымдастырады, бұзушылық құрылымына сүйене отырып, психофизикалық мүмкіндіктерді, медициналық шектеулер мен қарсы көрсетілімдердің болуын; оқушының білім беру деңгейін және оның білім беру қажеттіліктерін ескере отырып, оқушының жалпы және арнайы білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыруда жеке тәсілді қамтамасыз ете отырып, қажетті нақты ақпараттық ортаны құрады [12].

Педагог-ассистент – мұғалімнің көмекшісі. Бұл жағдайда оқу жүктемесін мұғалім қалыптастырады, ал көмекшісі ұйымдастырушылық сәттерде оның көмекшісі ретінде әрекет етеді, барлық оқушылардан дәптерлер жинайды, мұғалімнің тапсырмасын орындау барысында сынып тәртібін сақтайды. Мұғалім осы уақытта мұғалімнің қамқорлығына назар аударады. Егер мұғалім даму ерекшеліктері бар оқушының оқу іс – әрекетінде ең жоғары көшбасшылық позицияны иеленуге ұмтылса, ал т педагог-ассистенттің арнайы білімі болмаса (дефектология, арнайы немесе клиникалық психология және т.б.), онда мұндай жұпта ең оңтайлы нәрсе-даму ерекшеліктері бар баланы оқытуға қатысты идеяларын жүзеге асыруда мұғалім үшін көмекші болу [13].

Педагог-ассистент – сыныптағы екінші мұғалім. Бұл тәсіл американдық мектептерде кең таралған. Баланы өз бетінше оқуға қабілетсіз деп тану оның құқықтарын бұзу болып саналатындығына байланысты, даму ерекшеліктері бар бала айналысатын сыныпта екі мұғалім жұмыс істейді, олар кезек – кезек барлық балаларға, бірақ даму ерекшеліктері бар балаға оқуға көмектеседі. Біздің елімізде осындай тәсілді қолданудың мысалы ретінде біз Алматы қаласындағы мектептердің бірінің тәжірибесін келтіре аламыз.

Сондай-ақ, педагог-ассистент мектепте оқитын баланың, оның ішінде ерекше білімді қажет ететін баланың құқықтарының сақталуын бақылауды жүзеге асыратын әлеуметтік педагог-білім беру ұйымының маманымен тығыз қарым-қатынас жасайды. Әлеуметтік педагог қызметінің маңызды саласы-ерекше білімді қажет ететін баланың ата-аналарына мектеп қауымдастығында, білім беру ұйымының микроәлеуметтік ортасында бейімделуге көмектесу [14].

Ерекше білімді қажет ететін оқушыларға педагог-ассистенттік қолдау көрсету үшін психологиялық-медициналық-педагогикалық комиссиядан сүйемелдеу туралы сұраныс алған кезде педагог-ассистент олардың даму ерекшеліктерін білуі керек.

Командалық тәсіл, «инклюзивті команданың» барлық қатысушыларының, соның ішінде ата-аналардың ынтымақтастығы, сүйемелдеуді кәсібилендіру-осының бәрі, біздің елімізде инклюзивті білім беру тәжірибесін ілгерілету мен дамытудағы табыстың маңызды құрамдас бөлігі.

Инклюзивті білім беру мамандардың пәнаралық өзара іс-қимылын ұйымдастырусыз түбегейлі мүмкін емес болып шығады, бұл инклюзивті білім беру ортасын қалыптастырудың негізгі компоненті болып табылады. Мұндай командалық өзара іс-қимыл: ерекше білімді қажет ететін баланың денсаулығын дамытудың бірыңғай стратегиясын әзірлеуге және іске асыруға және оның отбасына

қолдау көрсетуді ұйымдастыруға бағытталған кәсіпаралық ынтымақтастық ретінде айқындалады [15].

Педагог-ассистенттің түзету және дамыту әсері әртүрлі практикалық, көрнекі және ауызша әдістерді қолдану негізінде жүзеге асырылады. Педагог-ассистенттік сүйемелдеуді ұйымдастырудың әдістері мен тәсілдері оқу материалын теориялық және практикалық игерудің үйлесімін қамтиды.

**Зерттеу нәтижелері және талқылау.** Зерттеу жұмысымыз Алматы қаласындағы «№116 жалпы білім беретін мектепте» жүргізілді. Мектепте 15 педагог-ассистент маман қызмет етеді. Зерттеу жұмысымыздың мақсаты – жалпы білім беру мекемелеріндегі педагог-ассистент қызметін дұрыс ұйымдастыру және сүйемелдеу жұмыстарын жүргізу, пәнаралық қызметті табысты ұйымдастыру болып табылады.

Р/с	Педагог-ассистент қызметтері	Бағалау көрсеткіштері
1	Диагностикалық	- оқушылардың жеке ерекшеліктері, олардың қызығушылықтары, бейімділігі, мотивтері, күшті және әлсіз жақтары, психофизикалық және соматикалық жағдайы, әлеуметтік ортасы және т.б. туралы мәліметтер жинау.
2	Проективті	- білім алушыларда бар психологиялық-педагогикалық мәселелерді еңсеру үшін мүмкіндіктер мен ресурстарды анықтау, білім беру процесінде тьюторлық сүйемелдеу құралдары мен рәсімдерін әзірлеу, сүйемелдеудің жеке бағытын, жеке даму бағдарламаларын жасау, басқа да мамандармен пәнаралық қызметті ұйымдастыру.
3	Іске асыру	- туындаған қиындықтар мен мәселелерді шешу кезінде білім беру кеңістігіне бағдарлауға және енгізуге және қолдауға, көмек көрсету, тәрбиеленушіге және мектеп мамандарына қажетті барлық қызметтерді білім беру маршрутына енгізу.
4	Аналитикалық	- қызмет нәтижелерін бағалау, ерекше білім беруді қажет ететін балалардың және мүгедек баланың қызметіндегі оң динамиканы қадағалау.

Кесте 2. Педагог-ассистенттердің қызметінің бағалау көрсеткіштері

Зерттеу жұмысымызды қорытындылай келе, жалпы білім беретін мектептегі педагог-ассистенттердің қызметін білуі, сүйемелдеу жұмыстарын жүргізу барысы, басқа мамандармен пәнаралық байланыс орнату деңгейін жоғарыдағы кестеге сәйкес зерттей отырып, педагог-ассистент мамандарының қызметін іске асыру деңгейі орташа екендігі анықталды. Нәтижесінде педагог-ассистент қызметін төмендегідей ұйымдастыру ұсынылды: Ұйымдастырушылық қызмет бойынша: диагностикалық қызметті ұйымдастыру (үйлестіру); жеке білім беру бағдарламасын құру үшін білім беру ресурстарын іздеу; мектеп оқушыларының жас ерекшеліктері мен психологиялық дамуын ескере отырып, олардың өсу процесі жүретін жағдайлар жасау. Оқыту және тәрбиелеу қызметтері бойынша: білім, білік және дағды алуға, білім беру бағдарламасын меңгеруге, игеруге көмек көрсету; оқу-тәрбие процесі барысында қалыптасқан құзыреттіліктер жиынтығына негізделген білім үшін оқушылардың жеке жауапкершілігін қалыптастыру; тәрбиеленушіні әлеуметтік ортаға қосу; оқушының таңдауы мен рефлексиясы үшін жауапкершілікті қалыптастыру.

Даму қызметі бойынша: оқушының білім беру мотивтері мен қызығушылықтарын анықтау және дамыту; зерттеу процесіне және оның әдістеріне, қызмет мазмұнына және т. б. белсенді қызығушылықты дамыту; оқушының білім беру мотивтері мен қызығушылықтарын анықтау және дамыту; зерттеу процесіне және оның әдістеріне, қызмет мазмұнына және т. б. белсенді қызығушылықты дамыту.

**Қорытынды.** Осылайша, педагог-ассистент қызметін ұйымдастыру баланың жетістіктерінің қызығушылықтары мен ұмтылыстарымен үнемі рефлексивті байланысына негізделген білім беру қозғалысын ұйымдастырудан тұрады. Педагог-ассистент немесе оқытудың алғашқы кезеңдерінде педагог-ассистенттік қызметті жүзеге асыратын кез-келген мұғалім баланың мектептің білім беру кеңістігіне нұсқаушысы ретінде әрекет етеді. Педагог-ассистенттің міндеті – баланың қызығушылықтары мен ерекшеліктерін ескере отырып, оны оқытуды ұйымдастыру. Педагог-ассистент білім алушыға жалпы білім беру бағдарламасы аясында өзін қызықтыратын нәрселермен айналысуға көмектеседі және ең маңыздысы әлеуметтенуіне өз үлесін қосады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Ефремова, О. И. Тьюторское сопровождение учащихся, новая тенденция / О.И.Ефремова // *Воспитание школьников*, 2010. –№1 – С. 34–35.
2. Крылова Н. Б. Тьютор – новый тип педагога в условиях индивидуализации образования / Н. Б. Крылова // *Завуч*, – 2015. – № 5– С. 10–16.
3. Кузьмина Е.В. Тьюторское сопровождение детей с ограниченными возможностями здоровья в образовательных учреждениях, реализующих инклюзивную практику. Методические рекомендации. – М.: МГППУ, 2012. – 57 с
4. Мухорина В. А. Образовательная программа «Тьюторы» / В. А. Мухорина // *Завуч*, – 2016. – № 2 – С.12–18.
5. Синюгина Т.Ю. О предоставлении услуг тьюторского сопровождения и (или) сопровождения ассистента/ Т.Ю.Синюгина//*Воспитание и обучение детей с нарушениями развития*, - 2019. - №3 – с.16-19.
6. Солодова Е. А., Ефимов П. П., Ефимова И. О. Особенности тьюторского сопровождения обучающихся в образовательной среде учебного заведения [Текст] // *Проблемы и перспективы развития образования: материалы VIII Междунар. науч. конф. (г. Краснодар, февраль 2016 г.)*. — Краснодар: Новация, 2016. — С. 264-267.
7. Яковлева И.М., Браткова М.В., Караневская О.В., Шаргородская Л.В. Методические рекомендации к проведению тьюторского сопровождения детей с ограниченными возможностями здоровья// *Коррекционная педагогика*, - 2019. - №3 (81). – с.5-14.
8. Ковалёва Т. М., Кобыща Е. И., Попова С. и др. Профессия «Тьютор». / Т. М. Ковалева // М. — Тверь: «СФК — офис». 2012. — 246 с.
9. Солодова, Е. А. Особенности тьюторского сопровождения обучающихся в образовательной среде учебного заведения / Е. А. Солодова, П.П. Ефимов, И. О. Ефимова. — Текст: непосредственный // *Проблемы и перспективы развития образования: материалы VIII Междунар. науч. конф. (г.Краснодар, февраль 2016 г.)*. — Краснодар: Новация, 2016. — С. 264-267. — URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/187/9727/> (дата обращения: 07.02.2023).
10. Пикина А. Л., Золотарева А. В. Тьюторское сопровождение профессионального развития педагога // *Ярославский педагогический вестник*. 2015. № 4. С. 85–92.
11. Жижина И. В. Современные подходы к организации работы тьютора в системе дополнительного профессионального образования // *Концепт*. 2014. № 9. С. 106–110. Режим доступа: <https://e-koncept.ru/2014/14248.htm> (дата обращения: 07.01.2018).
12. Lee Y., Driscoll M. P., Nelson D. W. The Past, present, and future of research in distance education // *Journal of Library & Information Services in Distance Learning*. 2006. № 2. P. 45–61.
13. Azevedo R., Cromley J. G. Does training on self-regulated learning facilitate students' learning hipertext? // *Journal of Educational Psychology*. 2004. Vol. 96. № 3. P. 523–535.
14. Greenberg A. D. Mapping the latest research into video-based distance education. Expanded analysis navigating the sea of research. Policom, 2009.
15. Коряковцева О. А., Тарханова И. Ю., Доссэ Т. Г. Тьюторское сопровождение взрослых обучающихся: возможности и перспективы // *Ярославский педагогический вестник*. 2015. № 5. С. 100–103.